

Tilastollisia havaintoja Mikael Agricolan aktiivin 2. partisiipista¹

Seuraavaan Agricolan aktiivin 2. partiippien statistiikkaan on otettu eri var-
talotyypin esiintymistä valaisevina
mukaan monikon kaikki kaasukset sekä
yksikön obliikvisijat. Agricola näyttää
käyttäneen yhdeksää eri merkitsemis-
asua: 1) *tulluet* (RK I s. 288), *tehnyet* (RK
I s. 122), *olluen* (UT II s. 381), *Kirian-
oppenuilda* (UT II s. 133) jne.; 2) *waijo-
nuuet* (RK I s. 197), *langenuuet* (RK I s.
504); 3) *tulluuet* (S III s. 182), *wäsnyuet*
(RK I s. 176); 4) *tulluat* (UT II s. 131),
kirianoppenuat (S III s. 172); 5) *tullut* 'tul-

leet' (UT II s. 463), *tehnyt* (UT II s. 52),
coollun (UT II s. 353), *leppynyne* (RK I
s. 651); 6) *wanhanuut* (RK I s. 133), *Pro-
pheteranuut* (UT II s. 39); 7) *tulleet* (UT
II s. 78), *teheet* (RK I s. 288), *tulleexi*
(UT II s. 618), *männen* 'menneen' (RK I
s. 663); 8) *tullehet* (UT II s. 562), *syndy-
nehet* (RK I s. 461), *tullehexi* (UT II s. 69),
weltenehens (UT II s. 467); 9) *coonutza*
(RK I s. 744) ja eräät muut hapaks le-
gomenon-löydöt, joita tässä nimitetään
erikoistapauksiksi.

Tyyppien tilastollinen ryhmittely nou-

¹ Lyhennelmä tutkielmasta »Mikael Agricolan aktiivin 2. partisiipista. Tilastoja ja *tullwat-*
tapausten esittely».

dattaa oletettua lukutapaa: a) *tulluet*, b) *tulluwet*, c) *tulluvat*, d) *tulluut*, e) *tulleet*, f) *tullehet* ja g) erikoistapaukset. *Tulluat*, josta on kaikkiaan 16 havaintoa, on RAPOLAN esittämän rinnastuksen (Suomi

110: 3 s. 38) perusteella sijoitettu *tulluwet*-ryhmään. Havaitsemani nominatiivissa olevat aktiivin 2. partisiipit jakautuvat teoksittain seuraavasti:

	<i>tulluet</i>	<i>tulluwet</i>	<i>tulluvat</i>	<i>tulluut</i>	<i>tulleet</i>	<i>tullehet</i>	erik.	
	a)	b)	c)	d)	e)	f)	g)	yht.
ABC	1	—	—	—	—	—	—	1
RK	72	5	16	47	48	16	2	206
UT	388	3	52	56	454	9	—	962
K	14	—	1	1	30	1	—	47
M	8	—	1	2	11	1	—	23
S	25	1	6	3	48	—	—	83
Ps	74	—	1	1	39	—	—	115
W	167	—	2	6	59	1	2	237
HSM	37	—	—	2	15	—	—	54
yht.	786	9	79	118	704	28	4	1 728

Nominien taivutuksessa Agricola on käyttänyt kaikkia nykyisiä sijoja (OJANSUU MAK s. 122—137), aktiivin 2. partisiipin deklinaatiosta on materiaalissani merkinnät nominatiivin (akkusatiivin)

lisäksi genetiivin (akkusatiivin), essiivin, partitiivin, translatiivin, elatiivin, adessiivin, ablatiivin ja allatiivin esiintymisestä:

	<i>tulluet</i>	<i>tulluwet</i>	<i>tulluvat</i>	<i>tulluut</i>	<i>tulleet</i>	<i>tullehet</i>	erik.	
	a)	b)	c)	d)	e)	f)	g)	yht.
gen.	15	—	—	63	12	11	—	101
ess.	—	—	—	10	—	—	—	10
part.	2	—	—	7	3	4	—	16
transl.	17	—	—	1	18	3	—	39
elat.	49	—	—	6	34	1	—	90
adess.	—	—	—	—	1	—	1	2
ablat.	8	—	—	—	—	—	—	8
allat.	8	—	—	—	—	2	—	10
yht.	99	—	—	87	68	21	1	276

Mielenkiintoisin tämän taulukon osoittama piirre on se, että *tulluwet*- ja *tulluvat* (*tulluat*)-tapauksissa ei ole lainkaan obliikvisijoja. Kun *tulluwet* esiintyy nominatiivinakin vain yhdeksän kertaa, ei muiden sijojen puuttuminen vielä suuria merkitse, mutta *tulluvat* on tilastollisesti jo niin huomattava, että siitä luulisi tapaavan monipuolisemman deklinaation. Tämä saattaa viitata siihen, että ainakin *tulluvat*-partisiippi on jostakin

syystä ollut käyttöalaltaan varsin suppea ja että sillä mahdollisesti on ollut jokin erikoistehtävä.

Kun lasketaan yhteen nominatiiviesiintymien ja muissa kaasuksissa olevien tapausten määrät, saadaan kokonaistilasto, joka näyttäneen suhteellisen luotettavasti Agricolan käyttämien partisiippityyppien frekvenssin ja keskinäisen yleisyyden:

	<i>tulluet</i>	<i>tulluuet</i>	<i>tulluwt</i>	<i>tulluut</i>	<i>tulleet</i>	<i>tullehet</i>	erik.	
	a)	b)	c)	d)	e)	f)	g)	yht.
ABC	1	—	—	—	—	—	—	1
RK	79	5	16	71	57	27	3	258
UT	453	3	52	102	495	13	—	1 118
K	17	—	1	7	39	5	—	69
M	10	—	1	2	11	1	—	25
S	34	1	6	7	52	1	—	101
Ps	75	—	1	5	40	—	—	121
W	178	—	2	7	63	2	2	254
HSM	38	—	—	4	15	—	—	57
yht.	885	9	79	205	772	49	5	2 004
	44.16 %	0.45 %	3.94 %	10.23 %	38.52 %	2.46 %	0.25 %	

Yleisin on siis *tulluet*, yhdessä *tulleet*-tapausten kanssa se erottuu aivan ratkaisevasti muista ryhmistä; kaikkien muiden tyyppien yhteiseksi osuudeksi jää vain vajaa viidennes kokonaismäärästä. Kirjoitusasultaan tavallisimmin nykyisen yksikön näköinen *tulluut* voidaan sanoa suhteellisen usein esiintyväksi, harvinaisiksi jäävät siten *tulluwt* ja *tullehet*; *tulluuet* ja erikoistapaukset ovat tilastollisesti jo täysin sekundäärisiä.

Mikäli kovin monta tapausta ei ole jäänyt huomaamatta, voidaan eräiden tutkijoiden esittämiä arviointeja pitää virheellisinä tai ainakin osaksi harhaanjohtavina yleistyksinä. Kun AHLQVIST on itsekin ilmoittanut lukeneensa vain Rukouskirjan, Uuden testamentin ja Psalmtarin (Kieletär I, 1 s. 1), on helppo ymmärtää hänen huomionsa kohdistuminen pelkästään *tulluet*- ja *tulluwt*-ryhmiin, jotka mainituissa Agricolan teoksissa ovat suhteellisesti yleisempiä kuin muissa. »Jälkileikkuuksaan» JÄNNES on huomauttanut Agricolan käyttäneen myös *h*:llista tapausta ja *tulleet*-tyyppiä (Vir. II s. 167), mutta hän ei ole määritellyt tyyppien yleisyyttä. Ojansuunkin käsitys vaikuttaa jokseenkin epätarkalta: hän katsoo *tulluet* ja *tulluwt* tavallisiksi, mutta ei pidä *e*):tä eikä *f*):ääkään harvinaisina (MAK s. 48). Rapolan verbaaliset arviot vastaavat parhaiten tilaston lukuja. Hän selittää *tulluen* yleiseksi ja muistuttaa *tulleen* olleen yleinen jo Agri-

colan aikana. Hänen kantansa mukaan *tulluwt* ei ole harvinainen, *tullehet*-partisiipin hän sanoo olleen jo tuolloin väistymässä, hän on viitannut myös harvinaiseksi nimeämäänsä *tulluut*-ryhmään (SKH s. 165—166). On kuitenkin huomattava, että Rapola ei ole tarkastellut ainoastaan Agricolan, vaan koko vanhimman kirjasuomen edustusta. *Tulluuet*-tapauksista ei kirjallisuudessa näytä olevan havaintoja.

Tilasto osoittaa senkin seikan, että vain yhteen tai kahteen Agricolan teokseen tutustumalla saadaan tyypeistä ja niiden yleisyydestä virheellinen käsitys. Niinpä Uuteen testamenttiin tyytyvä lukija saattaa pitää *tulluwt*-partisiippiä tavallisena, sillä melkein puolet (38) tämän tyyppin havainnoista on UT:n alkusivuilla, ts. Matteuksen evankeliumissa. Numeerisesti tämä kasautuminen näyttää tällaiselta: Agricolan kokonaistuotannossa on sivua kohti 0.03 *tulluwt*-tapausta, UT:ssa 0.07 ja Matteuksen evankeliumissa 0.35.

Kun Agricolan kielen kehittyminen ei noudata hänen julkaisujensa ilmestymisjärjestystä (ks. esim. Rapola SKH s. 63 ja s. 344 huomautus 13 sekä MAJS s. 108, 113—114), partisiippi tyyppien käytön kussakin kirjassa ilmenevä epäjohdonmukaisuus ja eri teoksissa näkyvä epätasaisuus ovat jokseenkin odotuksenmukaisia. Agricolan oikeinkirjoituksen horjuvuutta ja sen syitä selvitellessään Ojansuu on todennut: »Muuten tuntuu

kuin Agricolan ortografia hänen myöhemmissä teoksissaan olisi jonkun verran vakaantuneempaa kuin ensin ilmestyneissä» (MAK s. 171). Mutatis mutandis nuo sanat voitaneen lausua myös aktiivin 2. partisiipista.

L ä h t e e t j a l y h e n t e e t

MIKAEL AGRICOLAN Teokset. Werner Söderström Oy:n julkaisema faksimiepainos. Porvoo 1931. Roomalaiset numerot tarkoittavat tämän painoksen osia, arabialaiset numerot kunkin osan sivuja.

ABC = Abckiria.
 RK = Rukouskirja = Rucouskiria.
 UT = Uusi testamentti = Se Wsi Testamenti.
 K = Käsikiria Castesta ia muista Christikunnan Menoista.
 M = Messu eli Herran Echtolinen
 S = Se meiden HERRAN Iesusen Christusen Pina.
 Ps = Psalttari = Daudin Psaltari.
 W = Weisut ia Ennustoxet Mosesen Laista ia Prophetista Wloshaetut.
 HSM = Ne Prophetat. Haggaj. SacharIa. Maleachi.

AHLQVIST, A. Agricolan kielestä. Kioletär I: 1. Helsinki 1871.

JÄNNES, ARVI Jälkileikkuuta Agricolan kielestä. Virittäjä II, s. 145—183.

OJANSUU, HEIKKI MAK = Mikael Agricolan kielestä. Helsinki 1909.

RAPOLA, MARTTI Henrik Hoffman. Puristinen kielenkorjaaja. Suomi 110: 3. Helsinki 1963.

— MAJS = Mikael Agricola ja suomenkielisen proosan alku. Suomen kirjallisuus II. Ruotsin ajan kirjallisuus, s. 139—162. Helsinki 1963.

— SKH = Suomen kirjakielen historia pääpiirteissään I. Vanhan kirjasuomen kirjoitus- ja äänneasun kehitys. Helsinki 1933.

JUHANI KOSKINEN